

Asiantuntijoiden käyttö uutisjournalismissa

Projektin johtaja: Ville Pitkänen, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Projektin kesto: 1.10.2013 – 28.2.2015

Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksen koordinoimassa tutkimushankkeessa tarkasteltiin median tapoja hyödyntää asiantuntijoita uutisjournalismissa: Ketkä ovat uutismedioiden näkökulmasta asiantuntijoita eli keihin toimittajat ottavat yhteyttä kaivatessaan asiantuntijatietaoa. Projektissa kysymystä lähestyttiin kolmesta eri näkökulmasta kolmen eri aineiston avulla. Ensinnäkin hanketta varten koottiin laaja media-aineisto Helsingin Sanomista, Yleltä ja STT:ltä. Toisekseen tutkijoiden näkökulmaa aiheeseen selvitettiin yhteiskuntatieteilijöille suunnatun kyselytutkimuksen avulla. Kolmannen aineiston muodostivat toimittajahaastattelut. Tutkimushankkeen johtajana toimi VTT Ville Pitkänen ja toisena tutkijana VTT Mari K. Niemi. Hankkeen tutkimusavustajana työskenteli VTM Sini Ruohonen. Pitkänen ja Niemi työskentelivät hankkeessa 9 kuukautta ja Ruohonen 6 kuukautta.

Media-aineisto

Hanketta varten kerätty media-aineisto piti sisällään 4473 uutisjuttua kotimaan, ulkomaiden ja talouden osastoilta, joista noin viidenneksessä hyödynnettiin asiantuntijalähteitä. Media-aineisto osoitti, että lähteiden taustat olivat moninaiset. Taulukossa 1. on kuvattu asiantuntijoiden jakautuminen heidän taustansa mukaan.

Taulukko 1. Asiantuntijoiden taustat (N=1237)

	HS	(%)	YLE	(%)	STT	(%)	YHT.	(%)
Tutkija (kotimainen)	104	21 %	23	20 %	149	24 %	276	22 %
Virkamies	109	22 %	29	25 %	134	21 %	272	22 %
Tutkimuskeskuksen tutkija	46	9 %	8	7 %	80	13 %	134	11 %
Tutkija (KV)	54	11 %	11	9 %	40	6 %	105	8 %
Järjestön edustaja (kotimainen)	48	10 %	7	6 %	39	6 %	94	8 %
Työmarkkinajärjestön edustaja	25	5 %	17	15 %	35	6 %	77	6 %
Yrityksen edustaja	21	4 %	9	8 %	35	6 %	65	5 %
Ekonomisti (yksityinen sektori)	23	5 %	4	3 %	30	5 %	57	5 %
Lääkäri	23	5 %	6	5 %	27	4 %	56	5 %
Järjestön edustaja (KV)	16	3 %	1	1 %	26	4 %	43	3 %
Poliisi	15	3 %	1	1 %	16	3 %	32	3 %
Muut	1	0 %	1	1 %	13	2 %	15	1 %
Ekonomisti (julkinen sektori)	6	1 %	0	0 %	5	1 %	11	1 %

Kuten taulukko osoittaa, toimittajat ottavat kaikkein tavallisimmin yhteyttä kotimaisiin yliopistotutkijoihin, mutta yleisesti ottaen käytettyjen asiantuntijoiden taustat ovat moninaiset ja

esimerkiksi virkamiehiä hyödynnetään asiantuntijoina lähes yhtä säännöllisesti. Tyypillisesti toimittajat käyttivät jutuissaan ainoastaan yhtä asiantuntijaa, sillä ainoastaan noin 30% jutuista oli haastateltu kahta tai useampaa asiantuntijaa. Tyypillisimpiä tapoja käyttää asiantuntijoita uutisteksteissä olivat uutisten kommentoiminen sekä uutisten taustoittaminen. Tutkimustuloksista raportoiminen oli huomattavasti harvinaisempaa. Lisäksi tutkimus osoitti, että mediassa asiantuntijoina toimivat huomattavasti useammin miehet kuin naiset. Koko media-aineistossa prosenttilukemat olivat 72% - 28% miesten hyväksi.

Tutkijakysely

Hanketta varten toteutettu kysely lähetettiin 1125:lle Helsingin, Tampereen ja Turun yliopistojen yhteiskuntatieteilijälle. Vastauksia kyselyyn tuli 293. Vastaaajista naisia oli 146 ja miehiä 147. Suurin yksittäinen vastaajaryhmä olivat tohtorikoulutettavat(67), seuraavina professorit (62) ja post doc - tutkijat (60). Kyselyssä selvitettiin sekä tutkijoiden konkreettista mediayhteistyötä että heidän kokemuksiaan ja käsityksiään aiheesta.

Kyselytutkimus osoitti, että valtaosa tutkijoista suhtautuu myönteisesti yhteistyöhön median kanssa. Vastaaajista 90 oli täysin tai melko samaa mieltä siitä, että osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun on tärkeää ja esiintyminen asiantuntijana mediassa on oleellinen osa tutkijan työtä. Luontevina tapoina osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun tutkijat pitivät esitelmien pitämistä, asiantuntijahaastatteluiden antamista uutismedioille, vieraskynien kirjoittamista sekä tutkimustuloksista raportoimista julkisuudessa. Enemmistö vastaajista (52%) kuitenkin koki, ettei ajankohtaisten asioiden kommentoiminen ollut luontevaa. Suurin este osallistumiselle oli kuitenkin se, että toimittajien yhteydenotot kohdistuivat vain harvoille. Vastaaajista 80 prosenttiin oli otettu yhteyttä muutaman kerran vuodessa tai harvemmin.

Haastattelut

Lisäksi projektissa toteutettiin keväällä 2014 yhteensä 11 puolistrukturoitua, noin tunnin pituista teema-haastattelua. Haastateltavat edustivat Helsingin Sanomia, Iltalehteä, Ilta-Sanomia, MTV3:a, Yleisradiota (radio ja tv) ja STT:tä. Haastateltavat olivat uutis- tai toimituspäälliköitä kotimaan, ulkomaiden ja talouden osastoilta. Haastateltavat olivat iältään 33–59-vuotiaita ja kokemusta alalta heillä oli reilusta 10 vuodesta yli 30 vuoteen; seitsemän naista, neljä miestä. Haastatteluissa kysyttiin haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä sekä toimitusten käytäntöjä asiantuntijoiden löytämisestä ja hyödyntämisestä sekä yhteistyön parantamisesta.

Haastateltujen mukaan asiantuntijoilla on journalismissa hyvin moninaisia rooleja. Heitä tarvitaan juttuihin selittämään maailmaa, tekemään juttuja kiinnostavammaksi, laittamaan asioita kontekstiin, antamaan jutun viestille painoarvoa, kertomaan tietoja, mutta huomattavissa määrin, jopa ensisijassa mielipiteitään ja näkemyksiään.

Yhteenvetoa

Tutkimusprojektia varten kerätyt ja analysoidut erilaiset aineistot osoittavat, että vaikka tutkijoiden suhtautuminen mediayhteistyöhön on myönteistä, liittyy yhteistyöhön myös monia ongelmakohtia. Media-analyysi osoitti, että toimittajat hyödyntävät asiantuntijoita nimenomaisesti ajankohtaisten asioiden kommentaattoreina ja tämä sai vahvistusta myös toimittajahaastatteluista. Tutkijoille suunnatusta kyselystä kävi kuitenkin ilmi, että enemmistö toimittajista ei pidä itselleen luontevana ajankohtaisten asioiden kommentointia. Näiltä osin toimittajien ja tutkijoiden odotukset eivät siis kohtaa.

Lisäksi tutkimus osoitti, että asiantuntijoiden käyttö on voimakkaan sukupuolittunutta. Media-aineisto osoittaa, että miehet esiintyvät uutisjournalismissa asiantuntijoina huomattavasti useammin kuin naiset. Kysely puolestaan osoittaa, että toimittajat ovat yhteydessä naispuolisiin yhteiskuntatieteilijöihin selvästi harvemmin kuin heidän mieskollegoihinsa. Tämä tuli esille sekä media-aineistojen kautta että tutkijoille tehdyssä kyselyssä. Haastatteluista toimittajista valtaosa ei kiinnittänyt erityishuomiota lähteiden sukupuoleen, moni kuitenkin arvioi välineensä haastattelevan useammin miehiä.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Tutkimuksen yksityiskohtaisemmat tulokset tullaan julkaisemaan kuluvan vuoden aikana sekä kotimaisissa että kansainvälisissä tieteellisissä seminaareissa ja jurnaaleissa. Tutkimushankkeen alustavista tuloksista raportoitiin marraskuun alussa järjestetyssä seminaarissa ja tutkimuksen tulokset herättivät runsaasti julkista huomiota ja kiinnostusta. Hankkeen tutkijat ovat antaneet tiedotusvälineisiin lukuisia haastatteluja, kirjoittaneet aiheesta blogi- ja kolumnitekstejä sekä käyneet luennoimassa siitä erilaisille yleisöille.

Hankkeen yksi merkittävimmistä saavutuksista oli kenties se, että Helsingin Sanomien talouden ja politiikan toimitusten päällikkö Marko Junkkari ilmoitti kirjoituksessaan, että lehdessä tullaan vastaisuudessa kiinnittämään aikaisempaa enemmän huomiota asiantuntijalähteiden valintaan erityisesti sukupuolen näkökulmasta. Myöhemmin saman ilmoituksen antoi myös Savon Sanomat. Hankkeen tuloksia käsiteltiin myös esimerkiksi Suomen Kuvalehden ja Tiedetoimittajien blogeissa ja kolumneissa.

Vaikka hanke päättyy virallisesti helmikuussa 2015, jatkuu keskustelu aihepiiristä myös tämän jälkeen tuloksista raportoivien julkaisujen muodossa sekä aihepiiriä käsittelevissä konferensseissa ja seminaareissa, joihin hankkeen tutkijat ovat jo saaneet kutsuja.

Konferenssipaperit:

Niemi, Mari K. & Pitkänen Ville (2015): The Use of Experts in Political Journalism"PSA 65th Annual International Conference, Sheffield 2015 (Tulossa)

Niemi, Mari K. & Pitkänen Ville (2014): Asiantuntijuus mediassa. Mediatutkimuksen päivät 2014. Vaasa.

Pitkänen, Ville (2014): Mediating Expertise. ECREA's 5th European Communication Conference 'Communication for Empowerment: Citizens, Markets, Innovations'. Lisbon 2014.

Esitelmät

Pitkänen, Ville (2014): Asiantuntijuus mediassa. Helsingin yliopiston tiedottajat. Helsingin yliopisto

Niemi, Mari K. (2015): Asiantuntijuus mediassa – Suomessa ja maailmalla. Suomen Tiedetoimittajain liitto. (Tulossa, huhtikuu 2015)

Blogit ja kolumnit

Pitkänen, Ville. [Mitä tutkija saa julkisuudessa sanoa?](#) (Eduskuntatutkimuksen keskuksen blogi 10.11.2014)

Niemi, Mari K. [Ketkä puuttuvat suomalaisesta vaalijulkisuudesta?](#) (Vaaliblogi, Mari K. Niemi 15.1.2015)

Niemi, Mari K. [Why Media Relies on Men's Expertise?](#) (Eduskuntatutkimuksen keskuksen blogi 04.12.2014)

Niemi, Mari K. Media tuottaa ja tarvitsee päivystäviä dosentteja. Kolumni Turun Sanomissa (14.11.2014.)

Julkaisut

Julkaisutietoja täydennetään artikkeleiden saadessa julkaisupäätöksiä

Artikkelikäsikirjoitukset:

Asiantuntijoiden käyttö, valikoituminen ja asiantuntijaksi nousu suomalaisessa uutismediassa (kotimainen referee-journaali)

Mediating expertise. The uses of expert sources in Finnish media (kansainvälinen referee-journaali)

Gendered Use of Experts in the Finnish news media (kansainvälinen referee-journaali)